

CIVILINĖS BYLOS DĖL TĖVYSTĖS (MOTINYSTĖS) NUSTATYMO IŠKĖLIMAS IR PASIRENGIMAS NAGRINĖTI TEISME

Neringa Venckienė *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas (8 5) 271 4593
Elektroninis paštas neringa.venckiene@kat.lt*

Pateikta 2008 m. birželio 25 d., parengta spausdinti 2008 m. liepos 22 d.

Santrauka. Rūpinantis žmogaus teisėmis ir interesais, atsižvelgiant į nacionalinių ir tarptautinių vaiko teisių apsaugos sričių teisės aktų nuostatas, ypatingas dėmesys turėtų būti skirtas vienai labiausiai pažeidžiamų socialinių grupių – vaikų – teisių ir teisėtų interesų apsaugai. Teisė žinoti, kas yra jo tėvai, viena iš vaiko teisių. Teismai kaip teisingumo vykdytojai padeda apginti vaiko teisę žinoti, kas jo tėvai. Bylų dėl tėvystės (motinystės) nustatymo aktualumą patvirtina ir didelis šių bylų skaičius Lietuvos Respublikos teismuose. Vaiko kilmės nustatymas – tai vaiko gimimo iš konkrečių tėvų nustatymas. Šiandieninė tėvystės transformacija kultūrai ir teisei suteikia naują formą, didindama tėvystės ir motinystės sąvokų neapibrėžtumą. Tėvystės modelis keičiasi, todėl vis dažniau pažeidžiama vaiko teisė žinoti, kas jo abu tėvai. Straipsnyje analizuojamos civilinės bylos dėl tėvystės (motinystės) nustatymo iškėlimo sąlygos. Nagrinėjama teismų praktika aiškinant tokio pobūdžio civilinės bylos iškėlimą ir pasirengimą ją nagrinėti. Straipsnyje pateikiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių civilinės bylos dėl tėvystės (motinystės) nustatymo iškėlimo ir pasirengimo bylą nagrinėti teisme analizė, pabrėžiama šių civilinės bylos stadijų svarba.

Pagrindinės sąvokos: teisė žinoti, kas tėvai, ieškinys dėl tėvystės nustatymo, ieškinio priėmimas, civilinės bylos iškėlimas, pasirengimas teismui nagrinėjimui, ekspertizė.

ĮVADAS

Temos aktualumas. Civilinio proceso teisės teorijoje nemažai autorių tyrinėjo civilinės bylos iškėlimą ir pasirengimą ją nagrinėti teisme. Tačiau nėra darbų apie šios kategorijos civilinės bylos, t. y. bylos dėl tėvystės (motinystės) nustatymo iškėlimą ir pasirengimą ją nagrinėti. Didelis bylų dėl tėvystės (motinystės) skaičius Lietuvos Respublikos teismuose patvirtina šių bylų nustatymo analizės aktualumą.

Tyrimo objektas. Civilinės bylos dėl tėvystės (motinystės) nustatymo stadijos: civilinės bylos iškėlimas ir pasirengimas nagrinėti teisme.

Tikslas. Nustatyti, ar civilinio proceso teisės normos, reglamentuojančios teisę kreiptis į teismą dėl tėvystės (motinystės) nustatymo, civilinės bylos iškėlimą ir pasirengimą ją nagrinėti, pakankamai ir aiškiai detali-

zuoja dvi civilinės bylos dėl tėvystės (motinystės) nustatymo stadijas: iškėlimą ir pasirengimą nagrinėti, nevaržant asmens galimybių ginti galimai pažeistas subjektiškas teises ir įstatymų saugomos interesus.

Uždaviniai. 1. Išsiaiškinti civilinės bylos dėl tėvystės (motinystės) nustatymo stadijų: iškėlimo ir pasirengimo nagrinėti teisme reikšmę. 2. Atlikus bylos iškėlimo ir pasirengimo nagrinėti teisme reglamentuojančių teisės normų analizę, išsiaiškinti, ar neribojamos asmens galimybės ginti galimai pažeistas subjektiškas teises ir įstatymų saugomus interesus – apginti vaiko teisę žinoti, kas jo tėvai.

Taikytos metodikos apibūdinimas. Siekdama užsibrėžto tikslo šiame tyrime autorė kompleksiskai naudojo teorinius bei empirinius mokslinio tyrimo metodus: dokumentų bei juridinių reiškinių analizės, lyginamąjį, lingvistinį, abstrakcijos, logikos ir apibendrinimo.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse [1, 2 str.] (toliau tekste CPK) apibrėžti civilinio proceso tikslai – ginti asmenų, kurių materialinės subjektiškos

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedros doktorantė.

teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesus, tinkamai taikyti įstatymus teismui nagrinėjant civilines bylas, priimant sprendimus bei juos vykdančiam, taip pat kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių, aiškinti bei plėtoti teisę.

Šiuolaikinės civilinio proceso teisės paskirtis – užtikrinti greitą ir teisingą privačių ginčų išsprendimą, ginčijamų civilinių teisių ir pareigų nustatymą.

Rūpinantis žmogaus teisėmis ir interesais, atsižvelgiant į nacionalinių ir tarptautinių vaiko teisių apsaugos srities teisės aktų nuostatas, ypatingas dėmesys turėtų būti skirtas vienai labiausiai pažeidžiamų socialinių grupių – vaikų – teisių ir teisėtų interesų apsaugai. Tokį išskirtinumą lemia vaiko amžius, nesugebėjimas savarankiškai save apginti, įgyvendinti savo teises ir įstatymų saugomus interesus. Vaikai yra silpniausi ir labiausiai pažeidžiami visuomenės nariai, todėl viskas turi būti daroma, atsižvelgiant į vaiko interesus. Remiantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 3 straipsnio 1 dalimi, imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidybos organai, svarbiausia – vaiko interesai [2]. Visur ir visada pirmiausia turi būti atsižvelgiama į teisėtus vaiko interesus [3]. Vaiko interesų prioritetiškumo principas pabrėžtas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. vasario 17 d. nutarimu Nr. 184 patvirtintoje Vaiko gerovės valstybės politikos strategijoje [4].

Teisė žinoti, kas yra jo tėvai viena iš vaiko teisių. Vaiko teisių konvencija [2, 7 str.] reglamentuoja, kad vaikas įregistruojamas tuoj po gimimo ir nuo gimimo momento turi teisę į vardą ir pilietybę, taip pat, kiek tai įmanoma, teisę žinoti, kas jo tėvai ir būti jų globojamas; valstybės dalyvės užtikrina, kad šios teisės bus įgyvendintos vadovaujantis jų įstatymais ir jų įsipareigojimais remiantis atitinkamais šios srities tarptautiniais dokumentais. Vaiko teisės žinoti, kas jo tėvai įgyvendinimą reglamentuoja CPK 387 – 393 straipsniai [1] ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.146 – 3.148 straipsniai [5] (toliau tekste CK). Išnagrinėjus bylas dėl tėvystės (motinystės) nustatymo atsiranda galimybė apginti įstatymų saugomus pažeistus interesus. Teismai kaip teisingumo vykdytojai padeda apginti vaiko teisę žinoti, kas jo tėvai. Kiekvieno nesantuokinio vaiko tėvystė gali būti įrodoma arba nustatoma savanorišku pripažinimu arba teismo sprendimu [6].

Nors šeima išlieka svarbiu absoliučių vertybių simboliu, kai kuriais atvejais tradicinės šeimos absoliutizmas yra kvestionuojamas. Skyrybų skaičiaus didėjimas, pakartotinės vedybos, poskyrybinės šeimos, vienišų motinų ir tėvų šeimos, gyvenimas kartu nesusituokus, abortai, gėjų ir lesbiečių partnerystė – visi šie faktai prisideda prie vadinamosios „postmodernios šeimos“ formų įvairumo. Visa tai griaua tradicinės šeimos vertybes. Mes išgyvename „šeimos krizę“, „šeimos vertybių nuvertėjimą“ [7, p. 17].

Bylų dėl tėvystės (motinystės) nustatymo aktualumą patvirtina tai, kad tokių bylų skaičius Lietuvos Respublikos teismuose didelis. Nacionalinės teismų admi-

nistracijos sudarytos civilinių bylų nagrinėjimo ataskaitos (I instancijos teismuose) [8] patvirtina, kad apylinkių teismuose 2005 metais buvo išnagrinėtos 1408 bylos dėl tėvystės (motinystės) nustatymo; 2006 metais buvo iškeltos 555 bylos, metų pradžioje nebaigtos 277 bylos ir baigtos 825 bylos dėl tėvystės nustatymo; 2007 metais buvo iškeltos 472 bylos, metų pradžioje nebaigtos 224 bylos ir baigtos 694 bylos.

Tėvystė – tai buvimas tėvu, tėvo (tėvų) pareigos [9, p. 152]. Tėvystė yra ir biologinė, ir socialinė kategorija. Mes tėvystę dažniausiai suprantame kaip biologinę tėvystę. Vaiko kilmės nustatymas – tai vaiko gimimo iš konkrečių tėvų nustatymas. Tačiau vis dėlto svarbiausi ir reikšmingiausias pasekmes sukelti galintys tėvystės sampratos pokyčiai yra didėjantis taip vadinamos „psichologinės“ tėvystės arba *de facto* tėvo statuso pripažinimas. Taigi dirbtinis apvaisinimas yra ne tik reikšmingas faktorius gyvenančioms santuokoje nevaisingoms poroms. Tai veiksny, turintis įtakos šeimos ir tėvystės sampratai, kai kalbame apie biologinės bei psichologinės tėvystės tarpusavio santykio problemą [10, p. 14]. Šiandieninės tėvystės sampratos pokyčiai didina tėvystės ir motinystės sąvokų neapibrėžtumą. Tiek teisėje, tiek kultūroje natūralus dviejų tėvų – tėvo ir motinos – modelis nyksta. Taigi šiandien egzistuoja ne tik biologinė, bet ir psichologinė arba *de facto* tėvystė. Šeimos transformacijos modeliai daro didžiausią įtaką vaiko teisei žinoti, kas jo tėvas ir motina bei juos turėti.

Šiame straipsnyje bus kalbama tik apie biologinės tėvystės nustatymą ir esminius tokio nustatymo aspektus, apie civilinės bylos dėl tėvystės (motinystės) nustatymo iškėlimą ir pasirengimą nagrinėti teisme.

1. CIVILINĖS BYLOS IŠKĖLIMAS

Kaip kiekviena civilinė byla, taip ir byla dėl tėvystės (motinystės) nustatymo laikoma iškelta, kai teisėjas priima rezoliuciją arba nutartį dėl ieškinio priėmimo [1, 137 str. 1 d., 290 str. 6 d.].

Asmeniui kreipusis į teismą dėl tėvystės (motinystės) nustatymo, teisėjas privalo patikrinti, ar ieškinys atitinka CPK [1] 111, 135 straipsniuose ir 387 straipsnio 4 dalyje numatytus ieškinio dėl tėvystės nustatymo keliamus formas ir turinio reikalavimus. Taigi be bendrųjų reikalavimų, keliamų procesinių dokumentų turiniui ir formai, ieškinyje turi būti nurodomi duomenys apie vaiką (vardas, pavardė, gimimo data, gyvenamoji vieta), kai ieškinį paduoda ne pats vaikas.

Ne tik vaikas, įgijęs visišką veiksnumą, bet ir vyras, laikantis save vaiko tėvu, vaiko motina, vaiko globėjas (rūpintojas), valstybinė vaikų teisių apsaugos institucija, mirusio vaiko palikuonys gali būti ieškovais tokios kategorijos bylose. Vaiko teisių apsaugos tarnyba, atstovaudama vaiko teisėms ir teisėtiems interesams, turi teisę pareikšti ieškinį teismui dėl tėvystės nustatymo [11]. Pažymėtina, kad CK [5] 3.147 straipsnyje, kuris reglamentuoja, kad tarp asmenų, turinčių teisę kreiptis dėl tėvystės nustatymo, nėra nurodytas prokuroras, priešingai nei CK [5] 2.10 straipsnio 4 dalyje dėl asme-

nu, turinčių teisę kreiptis į teismą dėl asmens pripažinimo neveiksniu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyrius nurodė [12], kad bylos, susijusios su tėvystės nustatymu, yra bylos, kuriose pasireiškia viešasis interesas. Prokuroras gali pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti [1, 49 str. 1 d.]. Viešojo intereso gynimas reglamentuotas ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatyme [13, 19 str. 2 d. 1 p.]. Prokurorai, turėdami pagrindą manyti, kad pažeisti teisės aktų reikalavimai, gindami viešąjį interesą turi įgaliojimus kreiptis į teismą su ieškiniu, pareiškimu, prašymu. Prokurorai, kaip viena svarbiausių teisėsaugos institucijų, turi teisę kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo. Jeigu kokios nors aplinkybės apsunkintų ar padarytų neįmanomą galimybę realiai pasinaudoti teise į teisminę gynybą, tektų pripažinti šios konstitucinės teisės deklaratyvumą. Todėl yra tikslingas ir pateisinamas atitinkamų įgaliojimų, skirtų padėti būtinais atvejais žmonėms įgyvendinti jų konstitucinių teisių gynybą, suteikimas įstatymu valstybės institucijoms ar jų pareigūnams, bet su sąlyga, kad tai neprieštaraus Konstitucijai [14]. Taigi prokuroro kaip valstybės pareigūno teisė kreiptis į teismą su ieškiniu dėl tėvystės nustatymo išreiškia viešojo intereso gynimą, tai yra vaiko teisę žinoti, kas jo tėvai. Nors prokuroras nepatenka tarp asmenų, turinčių teisę kreiptis dėl tėvystės nustatymo, nurodytų Civilinio kodekso [5] 3.147 straipsnyje, tačiau jis turi teisę pareikšti ieškinį dėl tėvystės nustatymo – ieškinį viešajam interesui ginti. Manytina, kad įstatymų leidėjas prokurorą turėtų nurodyti tarp asmenų, išvardytų Civilinio kodekso [5] 3.147 straipsnyje, analogiškai Civilinio kodekso [5] 2.10 straipsnyje numatytiems asmenims, kurie turi teisę paduoti prašymą pripažinti asmenį neveiksniu.

Nors CPK [1] 135 straipsnio 1 dalies 5 punktas numato, kad ieškinyje turi būti nurodoma ieškovo nuomonė dėl sprendimo už akių priėmimo, tačiau tėvystės (motinystės) nustatymo byloms taikytini šeimos bylų nagrinėjimo ypatumai, todėl teismas neturi teisės priimti sprendimo už akių [1, 378 str.]. Taigi ieškinyje dėl tėvystės nustatymo ieškovas neprivalo išreikšti nuomonės dėl sprendimo už akių priėmimo.

Prie ieškinio turi būti pridėti duomenys, kad žyminis mokesčio sumokėtas [1, 135 str. 2 d.]. Teisėjui sprendžiant ieškinio priėmimo klausimą, svarbu nustatyti, ar visi asmenys, išvardyti Civilinio kodekso [5] 3.147 straipsnyje, ir prokuroras privalo sumokėti ieškinio žyminį mokesčio. Šiuo metu visi CK 3.147 straipsnyje išvardyti asmenys, išskyrus vaiko globėją (rūpintoją), valstybinę vaikų teisių apsaugos instituciją ir prokurorą už ieškinį privalo sumokėti, vieno šimto litų žyminį mokesčio [1, 80 str. 1 d. 2 p.], kuris turi būti indeksuotas [1, 82 str.]. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas [15, p. 365–366] yra pasisakęs, kad Civilinio kodekso 3.3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas prioritetingas vaikų teisių ir interesų apsaugos bei gynimo principas, reikalaujantis sprendžiant šeimos klausimus, susijusius su vaikų teisėmis, pirmiausiai atsižvelgti į vaiko interesus. Šiuo principu akcentuojamas viešasis interesas prioritetiškai ginti vaikų teises, kartu tai reiškia, kad CK 3.182 straipsnio 2 dalyje numatyta vaiko artimųjų giminaičių

teisė pareikšti ieškinį dėl tėvų valdžios apribojimo priskirtina CPK 49 straipsnio 1 dalyje nurodytiems atvejams. Vadinasi, pareikšdama ieškinį dėl tėvų valdžios apribojimo vaikų senelė atleistina nuo žyminio mokesčio mokėjimo (CPK 83 straipsnio 1 dalies 5 punktas). Taigi atsižvelgiant į šį Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimą, pareiškiant ieškinį dėl tėvystės nustatymo, vaiko globėjas (rūpintojas), valstybinė vaikų teisių apsaugos institucija ir prokuroras yra atleisti nuo žyminio mokesčio mokėjimo. Vaikas, įgijęs visišką veiksnumą, vyras, laikantis save vaiko tėvu, vaiko motina, mirusio vaiko palikuonys už ieškinį dėl tėvystės nustatymo privalo sumokėti žyminį mokesčio. Dabartinė įstatymo nuostata, kai tam tikra dalis ieškovų, besikreipiančių dėl tėvystės nustatymo, yra atleisti nuo žyminio mokesčio mokėjimo, o kita dalis už ieškinį privalo sumokėti žyminį mokesčio, atsižvelgiant į vaiko interesus žinoti, kas jo tėvai bei juos turėti, yra visiškai nepateisinama. Sistemiskai aiškinant CPK normas, visi asmenys, kurie kreipiasi dėl tėvystės nustatymo, turėtų būti atleisti nuo žyminio mokesčio mokėjimo. Taigi įstatymų leidėjas CPK 83 straipsnio 1 dalį turėtų papildyti nauju punktu, kad bylose, kurias nagrinėja teismai, nuo žyminio mokesčio mokėjimo atleidžiami ieškovai dėl tėvystės nustatymo. Dabartinė situacija, kai dalis asmenų už ieškinį dėl tėvystės nustatymo privalo sumokėti žyminį mokesčio, o kita dalis – nuo žyminio mokesčio yra atleisti, riboja asmenų galimybes ginti galimai pažeistas subjektyvias teises ir įstatymų saugomus interesus – apginti vaiko teisę žinoti, kas jo tėvai.

CPK [1] 387 straipsnio 1 dalis reglamentuoja, kad teismas nagrinėja bylą dėl tėvystės nustatymo tik esant ginčui tarp šalių. Yra ar nėra ginčas, teismas turėtų spręsti remdamasis prie ieškinio pateiktu vaiko gimimo liudijimu. Nesant vaiko gimimo liudijime duomenų apie tėvą arba apie motiną, teisėjas, sprendžiantis ieškinio priėmimo klausimą, turėtų daryti išvadą, kad ginčas tarp šalių yra. Kitas pavyzdys – ginčai, kai teisinio vaiko tėvo arba motinos statuso siekia daugiau negu vienas asmuo arba kai siekiama nuginčyti vaiko gimimo liudijime esantį tėvystės (motinystės) įrašą, norint nustatyti savo teisinį ryšį su vaiku (tėvystę ar motinystę). Šie ginčai dažniausiai kyla tais atvejais, kai vaiko gimimo liudijime esantis įrašas apie jo tėvus neatitinka biologinės tikrovės. G. Sagačio nuomone, tokie ginčai vadinami pozityviaisiais ginčais dėl vaiko kilmės [16, p. 94]. Sprendžiant pozityvius ginčus dėl vaiko kilmės, pagrindinis uždavinys – išspręsti asmenų tėvystės (motinystės) daugeto problemą, t.y. identifikuoti vieną asmenį, kuriam turi būti suteiktas teisinis tėvo (motinos) statusas. CK [5] 3.146 straipsnio 2 dalis leidžia nustatyti tėvystę tik nuginčius duomenis gimimo įrašė apie tėvą. Šiuo atveju nesant ginčo tarp trijų asmenų, pavyzdžiui vaiko motinos, motinos buvusio sutuoktinio, kuris vaiko gimimo liudijime įrašytas vaiko tėvu, ir biologinio tėvo, pirmiausia turi būti išnagrinėta civilinė byla dėl tėvystės nuginčijimo, o tik po to gali būti sprendžiamas tėvystės nustatymo klausimas. Tėvystės nuginčijimo ir nustatymo klausimas galėtų būti išspręstas vienoje civilinėje

byloje. Įstatymas šiuo atveju apsunkena, pailgina procesą, teisminę gynybą daro neefektyvią.

CPK [1] 387 straipsnio 3 dalis ir 30 straipsnio 4 dalis numato, kad ieškinys dėl tėvystės nustatymo pareiškiamas apylinkės teismui pagal ieškovo arba atsakovo gyvenamąją vietą. Esant alternatyviajam teritoriniam teisingumui, ieškovas pasirenka konkretų teismą. Byloje dėl tėvystės nustatymo ginamos svarbios vaiko teisės ir interesai, todėl ieškovui įstatymas suteikia alternatyvą pasirinkti teismą, siekiant užtikrinti greitesnį, efektyvesnį, ekonomiškesnį teisės kreiptis į teismą, teisminės gynybos įgyvendinimą.

Prie ieškinio dėl tėvystės nustatymo turi būti pateikti įrodymai, patvirtinantys ieškovo išdėstytas aplinkybes dėl tėvystės, liudytojų gyvenamosios vietos ir kitokių įrodymų buvimo vieta [1, 135 str. 1 d. 3 p.]. Šiais įrodymais gali būti susirašinėjimas, nuotraukos, įrodymai apie šalių bendravimą, bendravimo šeimyninį pobūdį, įrodymai apie vaiko pripažinimo faktus, medicininiai dokumentai, piniginės perlaidos ir kita.

2. PASIRENGIMAS NAGRINĖTI TEISME

Priėmęs ieškinį, teismas: 1) prirėikus patikslina šalių pareigą įrodinėti; 2) nusiunčia atsakovui ir tretiesiems asmenims pareikšto ieškinio bei jo priedų nuorašus; 3) nustato terminą atsiliepimams pareikšti, nurodydamas jo nepateikimo pasekmes; 4) atlieka kitus veiksmus, kurie, teismo manymu, reikalingi tinkamai išnagrinėti bylą teismo posėdyje; 5) gavęs atsakovo ir trečiųjų asmenų atsiliepimus ar pasibaigus atsiliepimų pateikimo terminams, teismas nustato parengiamojo posėdžio vietą, datą bei laiką ir praneša apie tai dalyvaujantiems byloje asmenims, nurodydamas neatvykimo į parengiamąjį posėdį pasekmes, arba nustato, kad pasirengimas nagrinėti bylą teisme vyks remiantis paruošiamaisiais dokumentais [1, 225 str.].

Teismo veiksmus, patikslinant šalių pareigą įrodinėti, reikėtų vertinti kaip teisėjo siūlymą prašyti skirti ekspertizę, taip pat siūlymą pateikti įrodymus apie bendrąjį vaiko motinos ir spėjamojo vaiko tėvo gyvenimą iki vaiko gimimo, bendrąjį vaiko auklėjimą ar išlaikymą, įrodymus, kurie patvirtina, kad atsakovas pripažino tėvystę, ir kitus. Taigi įstatyme nustatytų įrodomųjų faktų, kurie gali būti pagrindas tėvystei nustatyti, sąrašas nėra baigtinis. Įrodomąją reikšmę gali turėti liudytojų parodymai, susirašinėjimas, nuotraukos ir kt. Tokie faktai gali būti dar prieš vaikui gimstant. Tai vaiko motinos ir spėjamojo jo tėvo gyvenimas viename būste, bendras turtas, parama vienas kitam, t. y. įrodymai, patvirtinantys, kad buvę šeimos santykiai dar vaikui ne tik negimus, bet ir moteriai dar netapus nėščiai. Vaiko bendrojo auklėjimo ir išlaikymo faktas yra bendrasis spėjamojo vaiko tėvo gyvenimas su vaiko motina, rūpinimasis vaiku, pagalba auklėjant ir auginant vaiką. Įrodymai, kad asmuo pripažino save vaiko tėvu, gali būti, pavyzdžiui, laiškai, rašyti tiek prieš vaikui gimstant, tiek jam gimus, bendrosios nuotraukos, vaiko lankymas ir kita [17, p. 210–211]. Be to, pažymėtina, kad šiose bylose bylą nagrinėjantis teismas turi teisę savo iniciatyva rinkti įrody-

mus, kuriais šalys nesiremia, jeigu, teismo nuomone, tai yra būtina siekiant teisingai išspręsti bylą [1, 376 str. 1 d.]. Taigi įstatymas suteikia teismui teisę būti aktyviu. Teismas sprendžia, kiek ir kokių įrodymų reikia siekiant priimti teisėtą ir pagrįstą sprendimą, tiria ir vertina ne tik dalyvaujančiųjų byloje asmenų pateiktus įrodymus, bet ir savo paties surinktus įrodymus.

Vaiko kilmės klausimas teisme išsprendžiamas nustatant tėvystę. Tėvystės nustatymo institutas keitėsi priklausomai nuo įstatymų leidėjo ketinimų ir šio teisės instituto tikslų. 1969 m. redakcijos Santuokos ir šeimos kodeksas [18, 55 str.] siejo tėvystės nustatymą su vaiko motinos ir spėjamojo tėvo bendruoju gyvenimu, bendrojo ūkio vedimu, vaiko auklėjimu, išlaikymu ir kitais faktais, būdingais šeimos santykiams, o ne aplinkybėmis, patvirtinančiomis vaiko kilmę iš tų dviejų asmenų. Įstatymo leidėjas pakeitė tėvystės nustatymo instituto tikslus, kai valstybė prisiėmė tarptautinius išpareigojimus remdamasi Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija bei Europos Konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso. Kiekvieno vaiko teisė, kiek įmanoma, žinoti, kas yra jo biologiniai tėvai, turi būti užtikrinama ir įgyvendinama valstybės teisinėmis priemonėmis. Santuokos ir šeimos kodekso 55 straipsnio 2 dalis (1999 m. kovo 25 d. įstatymo Nr. VIII-1106 redakcija) numatė, kad pagrindas tėvystei nustatyti yra ekspertizės išvada giminytės ryšiui įrodyti bei kiti įrodymai, patvirtinantys tėvystę. Ši teisės norma įtvirtino mokslinių įrodymų padidintą įrodomąją galią, nustatant nesantuokinio vaiko kilmę iš konkretaus asmens. Nuo 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojo Civilinis kodeksas [5], kurio trečiosios knygos X skyriaus trečiojo skirsnio nuostatos reglamentuoja tėvystės nustatymo klausimus. CK 3.148 straipsnis numato tėvystės nustatymo pagrindus. Šio straipsnio antroji dalis nustato, kad pagrindas tėvystei nustatyti yra moksliniai įrodymai. Taigi kaip ir iki 2001 m. liepos 1 d. galiojęs Santuokos ir šeimos kodekso 55 straipsnis, CK [5, 3.148 str.] įtvirtino mokslinių įrodymų padidintą įrodomąją galią giminytės ryšiui nustatyti.

Eksperto išvada – tai įstatymų nustatyta tvarka paskirto asmens, turinčio specialiųjų žinių, raštu išdėstyta nuomonė, gauta atlikus tam tikrus tyrimus, siekiant atsakyti į teismo pateiktus klausimus. Teismas ir ekspertizę atliekantis asmenys privalo laikytis įstatymų nustatytos ekspertizės skyrimo ir atlikimo tvarkos, nes šios tvarkos pažeidimai gali lemti, kad išvada negalės būti specialia įrodinėjimo priemone – eksperto išvada. Nutartis skirti ekspertizę turi atitikti teismo nutarčiai keliamus reikalavimus [1, 191 str. 1 d.]. Nutarties motyvuojamojoje dalyje būtina aprašyti bylos aplinkybes, susijusias su ekspertizės dalyku, ir nurodyti ekspertizės skyrimo pagrindą. Rezoliucinėje teismo nutarties dalyje yra nurodomi ekspertui pateikiami klausimai. Taip pat šioje nutarties dalyje nurodomas ekspertas (ekspertai) arba ekspertizės įstaiga, kuriai pavedama atlikti ekspertizę. Ekspertu gali būti skiriamas asmuo, turintis reikiamą kvalifikaciją išvadai pateikti [1, 212 str. 2 d.]. Skiriamas ir atliekantis ekspertizę turi būti vadovaujamas Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymu tiek, kiek jis neprieštarauja CPK nuostatoms. Tik remiantis teismo

nutartimi paskyrus ir įstatymo nustatyta tvarka atlikus ekspertizę bei jos rezultatus išforminus įstatymo nustatyta tvarka surašytame ekspertizės akte [1, 216 str. 1 d.], ekspertizės išvada yra laikoma specialiaja įrodinėjimo priemone – eksperto išvada. Jeigu toks tyrimas buvo atliktas ne pagal teismo ar teisėjo nutartį civilinėje byloje arba byloje esantis ekspertizės aktas neatitinka įstatymo reikalavimų, tai, nepaisant jo tiriamojo mokslinio pobūdžio, gauta išvada negali būti laikoma specialiaja įrodinėjimo priemone – eksperto išvada, kaip numatyta CPK 212 straipsnyje. Toks dokumentas gali atitikti kitą įrodinėjimo priemonės rūšį, numatytą procesinio įstatymo, – rašytinį įrodymą, nes jame gali būti žinių apie aplinkybes, turinčias reikšmės bylai [19]. Tokios pozicijos laikosi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas bylose dėl tėvystės nustatymo [20]. Vienoje byloje teismas nurodė, kad pirmosios instancijos teismo nutarties rezoliucinėje dalyje nenurodyta, kuriam ekspertui ar ekspertizės įstaigai paskirta atlikti ekspertizę. Teismas nutarties dėl ekspertizės paskyrimo nepasiuntė ją atliekantiems ekspertams, šios nutarties kopiją jis nusiuntė tik bylos šalims. Dėl šios priežasties Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos Medicininės genetikos centre atlikus biologinių giminystės ryšių nustatymo tyrimą, šio tyrimo rezultatai buvo išforminti ne ekspertizės akte su jame esančia išvada dėl tėvystės nustatymo, o buvo surašyta pažyma, kurioje nurodyta, kad atlikus ginčytinos tėvystės tyrimą DNR metodais, nustatyta, jog 99,99 proc. tikimybė, kad V. J. yra biologinis vaiko I. K. tėvas. Taigi šis tyrimas laikytinas atliktu ne pagal teismo nutartį, nes nėra surašyta ekspertizės akto forma ir kt., todėl teismui pateikta pažyma vertintina kaip rašytinis įrodymas [1, 197 str.], bet ne kaip eksperto išvada. Teismo ekspertizės įstaigos gali atlikti tyrimus kitų juridinių ir fizinių asmenų prašymu (Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo 20 straipsnio 1 dalies 5 punktas), tačiau šių tyrimų išvados negali būti laikomos specialiaja įrodinėjimo priemone – eksperto išvada. Atsakovo prašymu teismo nutartimi paskirta papildoma teismo medicininė tėvystės nustatymo ekspertizė, kurią atsakovo prašymu pavesta atlikti A. Garmaus teismo medicininio tyrimų biurui. A. Garmaus teismo medicininio tyrimų biuro papildomos teismo medicinos ekspertizės akto išvada: ekspertizės metu atliktos DNR analizės duomenys leidžia daryti išvadą, kad atsakovas 99,9992 proc. tikimybė yra I. K. tėvas. Šiame akte pažymima, kad išvada padaryta remiantis Leipcigo universiteto teismo medicinos instituto Tėvystės nustatymo ekspertizės akto. A. Garmaus teismo medicininio tyrimų biuro papildomos teismo medicinos ekspertizės aktas, kaip ir anksčiau nurodyta pažyma, vertintinas kaip rašytinis įrodymas. Vertinant byloje esančius įrodymus kaip rašytinius įrodymus, yra reikšmingi jų turinyje esantys tiriamojo mokslinio pobūdžio duomenys, kuriais remiantis nustatyta, kad atsakovas yra I. K. tėvas (99,99 – 99,9992 proc. tikimybė). Todėl nors šie įrodymai ir turi minėtų trūkumų, kad juos galima būtų laikyti ekspertizės išvadomis, tačiau jų išvados yra paremtos moksliniais tyrimais, o atlikus tyrimus padarytos išvados yra moksliniai įrodymai. Teismas nusprendė, kad skirti pakartotinę experti-

zę tėvystei nustatyti nėra pagrindo. Remiantis Valstybinės teismo medicinos tarnybos direktorių tarybos 2000 m. rugpjūčio 31 d. nutarimu Nr. 18 (173) patvirtinto DNR laboratorijoje atliekamų procedūrų reglamento 7 dalimi, esant šioje byloje nustatytai tikimybės procentinei išraiškai, laikoma, kad tėvystė praktiškai įrodyta. Pateiktų įrodymų neatitikimas specialiai įrodinėjimo priemonei – eksperto išvadai įstatymų keliamų reikalavimų, nepaneigia šių įrodymų kaip mokslinių statuso. Jeigu giminystės ryšys patvirtintas moksliniais įrodymais, jis pripažįstamas pakankamu pagrindu tėvystei nustatyti ir be kitų įrodomųjų faktų. Taigi su ieškiniu ar su paruošiamaisiais dokumentais (atsiliepimu į ieškinį, dubliku, tripliku) arba parengiamajame teismo posėdyje šalims pateikus DNR analizės duomenis, teismas juos turėtų priimti kaip rašytinius įrodymus. J. Jačkonienė [21, p. 19] nurodė, kad 1999 m. kovo 25 d. priėmus SSK 55 straipsnio 2 dalies pataisais, įtvirtinusias naujus tėvystės nustatymo pagrindus, kai kurie apylinkių teismai reikalavo pateikiant ieškinį pridėti ir ekspertizės išvadą giminystės ryšiu įrodyti. Tokia teismų praktika negali būti pateisinama, nes tik teismas skiria ekspertizę (CPK 212, 213 str., galiojusio 1964 m. CPK 87,88 str.). Dalyvaujantys byloje asmenys turi teisę teismui pateikti turimus DNR tyrimo rezultatus kaip rašytinius įrodymus.

Svarbu pažymėti, kad teismas, neatsižvelgdamas į šalių nesutikimą atlikti ekspertizę, turėtų ją paskirti, ir tik šalims ar atsakovui atsisakius jos, spręsti ginčą remiantis kitomis Civilinio proceso kodekse [1] numatytomis įrodymo priemonėmis. Tokios pozicijos laikosi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas [22]. Taigi įstatymas numato, kad nustatyti tėvystę remiantis kitais įrodymais nei ekspertizės išvados galima tais atvejais, kai abi šalys atsisako atlikti ekspertizę arba kai atsakovas, t. y. spėjamas vaiko tėvas, atsisako atlikti ekspertizę. Manytume, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nepagrįstai yra nurodęs [23], jog atsisakyti nuo ekspertizės turi šalys, o ne viena iš bylos šalių. Teismų praktika ir paprasčiausia logika patvirtina, kad dažniausiai ekspertizės atsisako atsakovas, kuriam tėvystės nustatymas sukels tam tikras juridines pasekmes. Vaiko iš tėvų kilmė patvirtinama nuo vaiko gimimo dienos ir nuo tos dienos sukuria su ja susijusias, įstatymų nustatytas teises bei pareigas [5, 3.137 str. 3 d.]. Būtent viena iš įstatyme numatytų tėvų pareigų yra jų pareiga materialiai išlaikyti savo vaikus [5, 3.192 str.]. Taigi manytume, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nurodymas, jog atsisakyti nuo ekspertizės turi šalys, o ne viena iš bylos šalių, yra visiškai nepagrįstas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs [24], jog teismas, nepaskyręs DNR ekspertizės, tuo būdu nepadėjo šalims rinkti mokslinių įrodymų ir pažeidė Civilinio kodekso nuostatą dėl tėvystės nustatymo; atsakovų nesutikimas atlikti ekspertizės nėra pagrindas jos neskirti, nes tokios ekspertizės paskyrimo būtinumą numato įstatymai; teismas, rengdamasis tinkamai išnagrinėti bylą, parengiamajame teismo posėdyje, turi skirti minėtą ekspertizę ir sudaryti šalims realią galimybę rinkti įrodymus tėvystės faktui patvirtinti arba paneigti.

Teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, atsakovo atsisakymą ekspertizės gali įvertinti kaip tėvystės įrodymą [1, 389 str.]. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas patvirtina tokią praktiką [25], kad atsakovo atsisakymą atlikti genomine ekspertizę tėvystei nustatyti teismas pagrįstai vertino kaip sąmoningą vengimą pateikti įrodymus ir kaip pakankamą pagrindą laikyti esant tokiai šaliai pačius nepalankiausias faktus (*contra spoliatorem* prezumpcija), kuriuos nepateiktas įrodymas būtų patvirtinęs.

Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Mikulic* prieš Kroatiją nusprendė, kad dėl nacionalinių teismų neefektyvumo pareiškėja ir toliau nebuvo tikra dėl savo asmens identiško ir taip buvo pažeista jos teisė į privataus gyvenimo gerbimą vadovaujantis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsniu. Šioje byloje teisminis procesas buvo vienintelis būdas, kuriuo pareiškėja galėjo nustatyti, ar H. P. yra jos biologinis tėvas, nes šis neigė tėvystę. Teismas pabrėžė, kad priimdami sprendimus dėl tėvystės nustatymo vietos teismai turi atsižvelgti į esminį vaiko interesų principą. Teismas konstatavo, kad šioje byloje pareiškėjai prieinama procesinė tėvystės nustatymo tvarka neužtikrina teisingos pareiškėjos teisės į tai, kad būtų be reikalo nedelsiant pašalintas netikrumas dėl jos asmens identiško ir jos tariamojo tėvo teisės neatlikti DNR tyrimų pusiausvyros. Teismo nuomone, konkrečioje byloje interesų apsauga nebuvo proporcinga. Taigi dėl teismų neefektyvumo pareiškėja ir toliau nebuvo tikra dėl savo asmens identiško. Kroatijos institucijos neužtikrina pareiškėjos teisės į privataus gyvenimo gerbimą [26, p. 429–433].

Byloje dėl tėvystės nustatymo tikslinga būtų skirti parengiamąjį teismo posėdį, kad kiekvienas dalyvaujantis byloje asmuo turėtų teisę pateikti teismui klausimus, kuriais pageidauja gauti eksperto išvadą [1, 213 str.]. Teismas, rengdamasis nagrinėti bylą, parengiamajame teismo posėdyje turėtų skirti genomine ekspertizę. Pažymėtina, kad kai kurie autoriai mano, jog atsižvelgiant į tai, kad šeimos bylose teismas paprastai privalo imtis priemonių šalims sutaukyti, pasirengimas nagrinėti bylą galimas tik esant parengiamajam posėdžiui [27, p. 279]. Manytume, kad tokia nuomonė yra neteisinga. Byloje dėl tėvystės nustatymo teismas gali pasirengti bylą nagrinėti tiek parengiamajame teismo posėdyje, tiek remdamasis paruošiamaisiais dokumentais. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad parengiamajame teismo posėdyje būtų geriau ir išsamiau pasirengta nagrinėti bylą teisme, tikslinga tokį posėdį skirti. Byloje dėl tėvystės nustatymo nei parengiamajame teismo posėdyje, nei teismo posėdyje teismas negali patvirtinti šalių sudarytos taikos sutarties dėl tėvystės nustatymo. Skirtingai nei esant savanoriškam pripažinimui, vien aiškiai išreikštos subjektų valios čia nepakanka: tam, kad toji valia sukurtų teisinius padarinius, ją visais atvejais privalo patvirtinti kompetentinga institucija – teismas [16, p. 89]. Tėvystė nustatoma teismo sprendimu. Taigi motyvas, kad byloje dėl tėvystės nustatymo pasirengti bylą nagrinėti galima tik parengiamajame teismo posėdyje esant teismo pareigai sutaukyti šalis, yra visiškai nepagrįstas. Ne dėl įsta-

tymo įpareigojimo teismą imtis priemonių šalims sutaukyti, ne dėl galimybės sudaryti taikos sutartį, bet dėl to, kad tokiu būdu bus geriau ir išsamiau pasirengta nagrinėti bylą teisme, byloje dėl tėvystės nustatymo tikslinga skirti parengiamąjį teismo posėdį.

Nei Civilinio proceso kodekso Trečiajame skirsnyje „Tėvystės (motinystės) nustatymas“, nei Civilinio kodekso Trečiosios knygos Trečiajame skirsnyje „Tėvystės nustatymas“ nekalbama apie būtiną valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos dalyvavimą. Tačiau Civilinio kodekso Trečiosios knygos Ketvirtąjį skirsniu, kuris reglamentuoja tėvystės (motinystės) nuginčijimą, 3.153 straipsnyje pasakyta, kad nagrinėjant ginčus dėl tėvystės (motinystės) nuginčijimo, tėvystės nustatymo, būtina, kad dalyvautų valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija. Taigi teisėjas rengdamasis nagrinėti bylą ir vadovaudamasis CPK 49 straipsnio 3 dalimi, savo iniciatyva privalo įtraukti dalyvauti procese valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų arba bendraieškiu. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 4 straipsnyje bei Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 59 straipsnio 2 dalyje ir 60 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog tarp tėvų kilus ginčui nepilnamečio interesus turi saugoti ir ginti valstybė. Institucijos uždavinys yra saugoti ir ginti vaiko interesus šiam likus be vieno ar abiejų tėvų, nuginčijus tėvystę (motinystę), imtis priemonių, kad būtų apsaugotos vaiko teisės augti ir tobulėti esant deramoms sąlygoms [28].

Kai sprendžiamas bet kuris su vaiku susijęs klausimas, vaikas, sugebantis suformuluoti savo pažiūras, turi būti išklaustas tiesiogiai, o jei tai neįmanoma – dalyvaujant atstovui. Priimant sprendimą turi būti atsižvelgta į vaiko nuomonę, jei tai neprieštarauja paties vaiko interesams. Vaiko nuomonė gali būti išreikšta žodžiu, raštu arba kitais jo pasirinktais būdais. Vaiko, kuriam yra suėję keturiolika metų, pareiškimas apie sutikimą ar nesutikimą su ieškiniu turi būti išreikštas raštu arba įrašomas į teismo posėdžio protokolą ir vaiko pasirašomas [1, 380 str.]. Taigi vaikas, kuriam yra suėję keturiolika metų, dalyvauja nagrinėjant bylą ir turi pareikšti savo nuomonę dėl tėvystės nustatymo. Teismas tokio amžiaus vaiką įtraukia dalyvauti procese trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų.

IŠVADOS

1. Teisė žinoti, kas yra jo tėvai – viena iš vaiko teisių. Teismas kaip teisingumo vykdytojas padeda apginti šią vaiko teisę.
2. Teismas nagrinėja civilinę bylą dėl tėvystės (motinystės) nustatymo tik esant šalių tarpusavio ginčui.
3. Vaiko teisių ir teisėtų interesų gynimas yra viešojo intereso gynimas. Prokuroras, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija, vaiko globėjas (rūpintojas) turi įgaliojimus kreiptis į teismą su ieškiniu dėl tėvystės (motinystės) nustatymo.

4. Įstatymas numato aktyvų teismo vaidmenį: suteikia galimybę veikti savo iniciatyva, rinkti įrodymus, kuriais šalys nesiremia.

5. Pasirengti bylą nagrinėti tikslinga parengiamajame teismo posėdyje, kad būtų geriau ir išsamiau pasirengta nagrinėti bylą teisme.

6. Pagrindas tėvystei nustatyti yra moksliniai įrodymai. Teismas, neatsižvelgdamas į šalių nesutikimą atlikti ekspertizę, turėtų ją paskirti, ir tik šalims atsisakius jos, spręsti ginčą remiantis kitomis Civilinio proceso kodekse numatytomis įrodymo priemonėmis.

7. Įstatyme nustatytų įrodomųjų faktų, kurie gali būti pagrindu tėvystei nustatyti, sąrašas nėra baigtinis. Teismui gali būti pateikiami ir teismas savo iniciatyva gali rinkti įvairius įrodymus, kurie patvirtina arba paneigia turinčias reikšmės bylai aplinkybes.

8. Nagrinėjant civilinę bylą dėl tėvystės (motinystės) nustatymo būtinas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos dalyvavimas. Teisėjas, rengdamasis nagrinėti bylą, savo iniciatyva privalo įtraukti dalyvauti procese valstybinę vaiko teisių apsaugos instituciją trečiuoju asmeniu, nepareiškančiu savarankiškų reikalavimų, arba bendraieškium.

9. Vaikas, kuriam yra suėję keturiolika metų, dalyvauja nagrinėjant bylą ir turi pareikšti savo nuomonę dėl tėvystės nustatymo. Teismas tokio amžiaus vaiką turi įtraukti dalyvauti procese trečiuoju asmeniu, nepareiškančiu savarankiškų reikalavimų.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 36-1340; 2002, Nr.42.
2. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 03 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983. *Valstybės žinios*. 1995. Nr. 60-1501; 2001. Nr. 25.
3. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996. Nr. 33-807.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2005–2012 metų plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005. Nr. 25-802.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Trečioji knyga. Šeimos teisė. *Valstybės žinios*. 2000. Nr. 74-2262; 2000. Nr. 82.
6. Europos Konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso, ratifikuota 1996 m. rugsėjo 17 d. Nr. I-1519. *Valstybės žinios*. 1997. Nr. 60-1404.
7. Tereškinas, A. *Šeimos bei partnerystės formos ir šeimos politika Lietuvos žiniasklaidoje. Šeimos politikos ir teisės iššūkiai Europoje*. Vilnius, 2004.
8. <<http://www.teismai.lt/teismai/ataskaitos/statistika.asp>> [žiūrėta 2008-04-11].
9. *Lietuvių kalbos žodynas*. T. XVI. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995.
10. Meilius, K.; Jonaitis, M. Alternatyvūs šeimos kūrimo modeliai, dirbtinis apvaisinimas bei vaiko teisės ir interesai. Vilnius: *Jurisprudencija*. 2008. T. 2(104).
11. Bendrieji vaiko teisių apsaugos tarnybų nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. nutarimu Nr. 1983. *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 120-5415.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003.06.11 nutartis c. b. Ilona Babelienė v. Eimantas Babelis. Nr. 3K-3-696/2003, kat. 70.4.
13. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994. Nr. 81-1514; 2003. Nr. 42-1919.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994-02-14 nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 21 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1994. Nr. 13-221.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004.12.09 konsultacija Nr. A3-116. *Teismų praktika*. 2004. Nr. 22.
16. Sagatys, G. Vaiko teisė į šeimos ryšius. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
17. Laužikas, E.; Mikelėnas, V.; Nekrošius, V. *Civilinio proceso teisė*. II tomas. Vilnius: Justitia, 2005.
18. Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas. *Valstybės žinios*. 1969. Nr. 21-186.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001.05.09 nutartis c. b. J. V. v. UADB „Baltikums draudimas“ Nr. 3K-3-549/2001, kat. 94.1; 115.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004.11.17 nutartis c. b. V. K. v. V. J., Nr. 3K-3-587/2004, kat. 70.4; 72.2; 94.1; 94.3.
21. Jačkonienė, J. Nustatyti vaiko kilmę trukdo netikslios įstatymų formuluočių. *Justitia*. 1998. Nr. 4.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002.05.13 nutartis c. b. Severina Juškaitė v. Darius Norvilas, Nr. 3K-3-713/2002, kat. 70.4; 72.2; 94.1; 2002.05.27 nutartis c. b. Ieva Leipuvienė v. Kazimiera Lipnickienė ir kt., Nr. 3K-3-761/2002, kat. 70.3; 70.4.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003.05.12 nutartis c. b. Ana Duchnovič v. Oranta Laučienė (Panfilova), Nr. 3K-3-590/2003, kat. 70.4.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002.05.27 nutartis c. b. Ieva Leipuvienė v. Kazimiera Lipnickienė, Nr. 3K-3-761/2002, kat. 70.3; 70.4.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002.10.28 nutartis c. b. Diana Mauraigaitė v. Linas Mickus, Nr. 3K-3-1235/2002, kat. 70.4; 94.2.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis. *Teismų praktika*, Nr. 27.
27. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos: nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004.12.21 nutartis c. b. Ilona Babelienė v. Rimantė Ruzgienė ir kt., Nr. 3K-7-607/2004, kat. 70.4; 94.2; 94.3.

INITIATING CIVIL PROCEEDINGS CONCERNING DETERMINATION OF PATERNITY (MATERNITY) AND PREPARING FOR A JUDICIAL HEARING

Neringa Venckienė *

Mykolas Romeris University

Summary

By looking after the human rights and interests, by taking into account the provisions of national and international law in the field of protection of child's rights, particular regard should be paid to the protection of rights and legitimate interests of – children which constitute one of the most vulnerable social groups. Such exclusivity is determined by the peculiarities of child's age, inability to defend himself / herself, to exercise his / her rights and interests protected by the law. The right to know his parents is one of the child's rights. It is regulated by United Nations Convention on the Rights of the Child that the child shall be registered immediately after birth and shall have the right from birth to a name, the right to acquire a nationality and, as far as possible, the right to know and be cared for by his or her parents. States Parties shall ensure the implementation of these rights in accordance with their national law and their obligations under the relevant international instruments in this field. The courts as the administrators of justice provide assistance in defending the right of a child to know his parents. The relevance of the cases on paternity (maternity) determination is evidenced by the great number of cases in the courts of the Republic of Lithuania. The determination of a child's origin – the determination of the child's birth from the particular parents. The contemporary paternity transformation provides for the new form for the culture and law, by increasing the indefinite nature of the concepts of paternity and maternity. The models of family transformation materially impacts on the right of the child to know and have a father and a mother.

This article only addresses the biological paternity determination and the essential aspects for such affiliation, the initiation of the civil proceedings and preparation for a judicial hearing to determine paternity (maternity). A court adjudicates a civil case on paternity (maternity) determination only upon the dispute between the parties. The defense of a child's rights and legitimate interests is the defense of the public order. The right to file an action for paternity (maternity) determination lies with the prosecutor, the state institution for the protection of the rights of a child, the child's guardian or curator. The law provides for an active role of the court: it enables the court to act on its own initiative, collect the evidence that are not invoked by the parties. It is expedient to prepare for judicial hearing by means of a preparatory hearing. The basis for the paternity affiliation is scientific evidence. Disregarding the objection by the parties to carry out the tests, the court should commission it and, only upon rejection by the parties, should adjudicate the dispute in accordance with the other means of evidence allowed by the Code of Civil Procedure. The list of evidentiary facts provided in the law that may be the basis to determine paternity is not exhaustive. The court may collect on its own initiative and hear various evidence confirming or denying the circumstances significant for the case. It is necessary that during the hearing of a case on the determination of

paternity (maternity) state institution for the protection of the rights of a child participated. Preparing for the hearing of the case, the judge must on his own initiative include the state institution for the protection of the rights of a child as the third person without independent claims, or co-claimant for the participation in the proceedings. Having attained the age of fourteen the child participates in the hearing of the case and has to present his opinion concerning paternity. The court includes the child of such age as the third person without independent claims for participation in the proceedings.

The article examines the case law, explaining the initiation of the civil proceedings and preparation for civil cases of such nature. The article analyses the case law of the Supreme Court of Lithuania concerning the initiation of the proceedings and preparation for judicial hearing of the civil cases concerning the determination of paternity (maternity).

Keywords: right to know one's parents, the action on the paternity determination, the acceptance of the action, the initiation of a civil case, preparation for a judicial hearing, parentage test.

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Civil Procedure, doctoral student.